

Freiheit gegeben hat“. Denne Mand er uden Tvivl, da jo Tiden stemmer, identisk med Nils Lystrup, og man ser af Ordet „Skriver“ den Bestilling, fra hvilken han har tjent sig op til Lagmand i Oslo. Dette Embede har han vistnok erholdt ganske kort før sin Ophøielse til Adelsmand, hvilket tør slttes af Norske Registr. I. 114. Der forekommer i Dipl. Norv. forskjellige Personer af Navnet „Nils Skriver“, saaledes 1525 (VII. pag. 648) en N. S. i Vincents Lunges Tjeneste, der jo muligens kunde være den her omhandlede. Navnet Lystrup tyder paa dansk Hjemstavn, og man kunde jo deraf ogsaa komme paa de Tanker, at Nils Svendsen „Tordenstjerne“ kunde være en fra Danmark opkommen Mand.

Bidrag til Johannes Ewalds Livshistorie.

Af Louis Bobé.

I. Skolegang.

De Aar, Johannes Ewald tilbragte ved Slesvig Domscole, have sikkert i højere Grad, end han selv har været sig det bevidst, havt en vidtrækkende Indflydelse paa hele hans aandelige Udvikling. Faa Timer efter at Faderen var afgaaet ved Døden — 17. November 1754, maatte Sønnen forlade Hjemmet, og Dagen efter, da han fyldte sit ellefte Aar, bragte et Skib ham til Flensborg, hvor fra Vejen til Vogns gik til Slesvig By, i hvis lærde Skole han skulde optages.

Han kom til at bo i Huset hos selve Rektoren ved Domscolen Johan Frederik Licht, der boede i Lange Strasse. Skolen laa ved Domkirkepladsen ligeoverfor det daværende Vajsenhus, nu Statsarkivet, og skildres af samtidige som en skummel og forfalden Bygning. Schumacher kalder i sine Livserindringer Domscolen gjentagne Gange „den gamle Bastille“¹⁾. Konrektor

¹⁾ Schumacher, Genrebilder a. d. Leben eines 70jährigen Schulmannes, Schleswig 1841.

Schulz¹⁾ klager i sin Beretning til Generalsuperintendenten over, at Bygningen ikke holdtes vedlige og tilføjer: Man kan dog sikkert ikke forlange, at unge Mennesker, der i deres Forældres Hjem ere vant til for største Delen smagfuldt udstyrede Værelser, skulde kunne udholde at tilbringe flere Timer om Dagen med Velbehag i slig en Augiasstald. Ved Kronprins Frederiks Nærværelse i Slesvig (1799) overrakte Schulz denne et Bønsskrift, i hvilket det hedder: Hvis det ikke var ubeskedent, vilde jeg bede Ds. Kgl. Højhed at tage vor Domscole i Øjesyn, for at Højstsammie kunde føle, hvor krænkende og ydmygende det maa være for de ved Skolen virkende Lærere, overfor gjennemrejsende fremmede at skulle aflægge den Tilstaaelse, at det er en kgl. Skole, oprettet og underholdt af det saa rige Domkapitels inddragede Midler.

I en Beretning til Overkonsistoriet bemærker Domscoleinspektør Provst Paysen, at Bygningen frembød et meget sørgeligt og melankolsk Syn, den lignede mer et Fængsel end en højere Skole. Overkonsistoriet betegner det som en gammel, sandsynligvis allerede før Reformationen opført Bygning, der i Følge Traditionen den Gang tjente som Lektur. 1808 flyttede Domscolen over i det daværende Vajsenhus, og den gamle Skolebygning nedreves ved Aar 1840. Tæt ved denne laa ogsaa i det 18. Aarhundrede Konrektorens og Skrivemesterens Embedsboliger.

Var der end trist og skummelt bag den gamle Skoles Mure, saa var heldigvis den aandelige Atmosfære ingenlunde trang eller tung, ikke mindst naar Hensyn tages til Undervisningsmetoden og Lærerkæfterne i andre lærde Skoler paa hin Tid.

Johan Frederik Licht var i mange Henseender en interessant Mand. Født i Aaret 1699 i Slesvig By, fra hvis Skole han 1718 var bleven dimitteret til Universitetet i Kiel, studerede han her Theologi, Filosofi, Historie, Hebraisk, Mathematik og de klassiske Sprog samt tilegnede sig, hvad der var sjældent paa hin

¹⁾ Acta A XVIII Nr. 627 i Statsarkivet i Slesvig. Jeg skylder Hr. Overlærer, Dr. Hinrichsen min bedste Tak for talrige Meddelelser Domskolens Historie vedrørende.

Tid, under et femaarigt Ophold i Huset hos en akademisk dannet, fransk Sprogmeister dennes Modersmaal, ligesom han lærte Italiensk og Spansk af indfødte Lærere. 1727 blev han Konrektor ved Skolen i Slesvig og 1752, i Andreas Højers Sted Rektor. I sit Rektorats Tid udgav han forskjellige Programmer, der fortjene Opmærksomhed. 1753 udsendte han et Indbydelsesskrift paa Latin „de voce Barn“, hvori der tales udførligt om Slægtskabet mellem det danske og tyske Sprog, der ifølge hans Mening stammer fra det keltiske eller skythiske, og han polemiserer heri mod den „berømte Polyhistor Olaus Borrichius“, der hævder, at Sprogene have forskjellig Rod. Han søger at paavise, at der i nedersachsisk og engelsk findes ikke faa Ord af samme Sprogstamme som det danske. Der er dog efter hans Anskuelse vægtigere Grunde end Sprogens Slægtskab for „Cimbrerne“ til at lære Dansk. Ved den offentlige Examen samme Aar optræde fem Elever af Prima og tolke det danske Sprogs Hæder og Berømmelse¹⁾. Den ene, Slesviger af Fødsel, paaviste, at Cimbrerne og særlig enhver, der dyrker Videnskaben, bør studere Dansk, de andre, henholdsvis fra Glückstadt, Krempe og Kiel, hævdede Nyttens af at kjende Sproget baade for Theologer, Jurister, Medicinere og Filosofer, ikke mindst fordi det letter Forstaaelsen af Engelsk.

I et følgende Program²⁾ Specimen græcarum (1754) tager Licht Ordet for Udbredelsen af Kjendskaben til Ordenes Sammensætning og Etymologi, der ikke omtales i de da brugelige græske Grammatiker; i et senere Program fremhæver han Logikkens Nytte og viser sig ved denne Lejlighed i høj Grad førtrolig med Datidens nyeste filosofiske Skrifter³⁾.

I den korte Tid Licht forestod Skolen lagde han fremragende pædagogiske Evner for Dagen. Som det endnu var Tilfældet et halvt Aarhundrede senere, bestod Skolen i hans Tid kun af Prima og Sekunda. Tertia var en latinsk Elementærklasse under Ledelse af en Kantor, der med sin Klasse sang ved Gudstjenesten

¹⁾ E. Manicus i Dansk Maanedsskrift III, 192 ff.

²⁾ Rec. i Büschings Nachrichten III, 150.

³⁾ Büsching, Nachrichten III, 144 f.

i Domkirken; fjerde Klasse, der forestodes af en Skrive- og Regnelærer, var tillige Borgerskolen for den gamle By, saalænge Almueskolevæsenet endnu ikke var udviklet. Den talte i Aaret 1769 74 betalende Elever og 10 Gratister (Kurrendenschüler). I sit Afskedsprogram for 1756¹⁾ udtaler Licht sig saaledes om sin Ledelse af Skolen: Uden at frygte for at blive beskyldt for Praleri, kan jeg vidne, at Elevernes Antal i 2. Klasse (Sekunda) aldrig har været mere talrigt end i min Tid. Ved min Embeds-tiltrædelse fyldte Disciplene næppe en Bænk, tilsidst forøgedes deres Antal saameget, at alle Bænkene ikke en Gang slog til, og mange maatte tage Plads ved to nye Borde. I Lektionerne foregik en væsentlig Forandring til det bedre. Før blev af latinske Forfattere kun Nepos og Terentius fortolket, og i det græske Sprog kun læst et og andet Hovedstykke af det nye Testamente. I første Klasse bibeholdt jeg min Forgænger Rektor Hoiers yndede, gode Læremetode næsten uden Forandring. Tilhørernes Antal er langtfra taget af, tværtimod har jeg i det sidste Aar talt 17 Tilhørere²⁾.

Medens der i næsten alle Skoler kun var 6 Skoletimer daglig, kunde den lærde Skole i Slesvig opvise 7, hvortil for Læreren i den øverste Klasse kom to Arbejdstimer til Forberedelse og Stileretning. Intel Under, at Lærerne tidligt bleve overanstrengte og arbejdsudygtige. „Det bestandige Arbejde har udmattet og bortrevet de fleste før Tiden,“ siger Licht selv.

Omtrent samtidig med Ewalds Ankomst til Slesvig var der bleven ansat en ny Konrektor Johan Andreas Haelsen (født 1728), Søn af en Borger i Soltquell, der indtil sit 15. Aar havde besøgt Skolen i Lyneborg, senere i Lybek og studeret i Göttingen, indtil han 1752 var bleven Kantor. Da han forfremmedes til Konrektoratet, ansattes i hans tidligere Stilling Johan Rudolph Schmidt, en Kjøbmandssøn fra Erfurt, der havde studeret et Par Semestre

¹⁾ Abhandlung von den Belohnungen des hohen Alters, womit alle Hohe und Vornehme Standes Personen wie auch alle Liebhaber der Wissenschaften zu Anhörung der Abschieds-Rede bey Niederlegung seines Amtes einladet J. F. Licht. Slesvig og Flensborg 1756, S. 62, 69 f.

²⁾ Sach, Gesch. der Stadt Schleswig, 71, har ganske misforstaaet dette Sted.

i Leipzig og senere havde virket som Lærer i Hamborg og Itzehoe. Disse to Ewalds første Lærere i Slesvig Domskole vare, som det vil sés, fuldkommen tyske og savnede fuldstændigt Berøringspunkter med dansk Sprog og Aandsliv¹⁾.

Allerede 1756, Aaret efter at Ewald havde begyndt sin Skolegang, tog Licht, skjønt han endnu stod i sin kraftigste Alder, Afsked fra Skolen; Ewald blev dog boende i Huset hos ham. Lichts Helbred havde den Gang allerede i lang Tid været svageligt og ofte truet ham daglig med Døden, hvorfor han følte sig ude af Stand til at fortsætte sin Embedsførelse „med vanlig Frejdighed og tidligere Nytte“. Hans førnævnte Afskedstale, dateret 6. Januar 1756, handler om den Løn, der venter den høje Alder²⁾. Med sin sjældne Belæsthed fremdrager han, især af klassiske Skrifter, Udtalelser om Alderdommen og slutter med nogle ret interessante og livligt fremførte Bemærkninger om sig selv, sin Skolegjerning og enkelte Punkter i Skolens Historie. Texten overgaas i Henseende til Størrelse langt af de vedføjede lærde Anmærkninger af exegetisk, filologisk og filosofisk Indhold. Licht døde 1764³⁾. Han var gift med Cathrine Sophie Jäger, Datter af Skrive- og Regnemester ved Domskolen Wolfgang Heinrich Jäger. Hun døde 6. April 1775, 84 Aar gammel⁴⁾.

Ewalds Dom om Licht er bekjendt. „Da jeg kom i den offentlige Skole,“ siger han, „faldt jeg for mine Synders Skyld i en Philologs Hænder, det er at sige, han var en purus putus Philologus. For Resten var han virkelig en ærlig Mand, han var ufotrøden i sit Arbejde, og han vilde mig vist vel; kun Skade at han stadig troede, at der ikke behøvedes meer til mit eller nogens Vel, end den ædle Fordeel at kunne Latinsk, Græsk og Hebraisk bedre end sit Modersmaal“⁵⁾. Hertil maa bemærkes, at Licht privat gav sine Elever Undervisning i Dansk, der ikke hørte til Skolefagene. I Rektorens „vidtløftige“ Bibliothek fandt

¹⁾ Kordes, Schriftsteller-Lexicon.

²⁾ Rec. i Büsching, Nachrichten III, 572.

³⁾ Auktionskatalog over hans Bøger i Univ. Bibl.

⁴⁾ Slesvig Domkirkes Bog.

⁵⁾ Samlede Skr. VIII, 42, 98.

Ewald rig Næring for sin levende Kundskabstrang og stiftede her Bekjendtskab med Kongesagaerne.

Lichts Efterfølger som Rektor blev *Carl Frederik Krafft* (født 1721) fra Husum. Han havde i Aarene 1740—44 studeret i Göttingen, Halle og Jena og var næppe 24 Aar gammel, hjemvendt fra sin Udenlandsrejse, bleven Konrektor ved den lærde Skole i sin Fødeby og forfremmedes faa Aar efter til Rektor indtil han 1756 i samme Stilling kaldtes til Slesvig. Krafft dyrkede fortrinsvis østerlandske Sprogstudier og Kirkehistorie og har efterladt sig omfattende Samlinger til Melanchthons Levnet. Hans Væsen siges at have været opstillet og selvbehageligt, hvilket skaffede ham mange Uvenner¹⁾. Sønnen, Pastor Dethlev Nikolaus Krafft i Eggebeck, der har skildret sit Levnet, giver os adskillige Bidrag til Faderens Karakteristik²⁾. Rektor Krafft dyrkede Poesien og skrev ligesom sin berømte Elev Lejlighedsdigte ved Byens anseteste Borgeres Bryllupper og Jordefærd, hvilket i ét Tilfælde indbragte ham en anselig Rulle Dukater. Guldberg roste hans fortræffelige klassiske Latin og udvirkede ham et Gratiale paa 200 Rdlr. af den kongelige Kasse. Han sang smukt og plejede hver Aften, inden han gik i Seng, med høj Røst at synge en Salme. Tillige var han ikke ukyndig i nyere Sprog, særlig i Italiensk og Fransk. Krafft døde 1778 i smaa Kaar. Han ægtede 1758 Lucie Christine Mecklenburg, Datter af Kjøbmand i Slesvig Peter Christian Mecklenburg og Anna Hedevig Hilbert, en „kjærlig og fortræffelig Hustru“.

Om det daglige Liv i Domskolen er der desværre i dennes Arkiv kun bevaret faa Optegnelser. Da Licht 4. Jan. 1756 nedlagde sit Embede, bevidnede „hans forhenværende og nuværende Undergivne deres fortjenstfulde og kjærlige Lærer deres skyldige Taknemmelighed og stedsevarende Ærefrygt“ i et tysk Digt, affattet i Alexandrinere, og trykt hos Bogtrykker Holwein i Slesvig. Ligesaa blev Krafft, da han 18. Febr. 1756 højtideligt blev indført i sit Embede som Rektor, hilset af „nogle paa de skønne

¹⁾ Dansk biogr. Lex.

²⁾ D. N. Krafft, Amts- und Lebensfahrungen I (eneste Del), Slesvig 1834, 9 ff.

Videnskaber sig beflittende Primanere i Kathedralskolen⁴ med et ligeledes i Alexandrinere affattet Digt.

Fra Kraffts første Embedstid er bevaret to korte Indbydelsesskrifter, i hvilke han opfordrer Publikum til at overvære den aarlige offentlige Examen og Elevernes Taler Dagen efter, der holdtes paa Tysk eller Latin, paa Vers og Prosa efter selvvalgte eller opgivne Æmner. I Aaret 1757 fandt denne Højtidelighed Sted den 29. Marts, Kong Frederik V.s Fødselsdag, i Vajsenhusets store Sal. Som Talere ved denne Lejlighed opfører Krafft følgende, vistnok samtlige Primanere¹):

Martin Carl Rogge, Thomas Thomsen, Georg Christian v. Preusser (f. 1740, † 1806 i St. Petersborg som Major og Kammerherre), dennes Broder Jacob Ludvig Friedrich (f. 1743, † 1798 som Kammerherre og Landraad), Ludolf Johannes Kröhne (død 1825 som Generalauditor), Jacob Valert, Johannes Georg Meckelburg, Jacob Bendixen (f. 1740, † 1796 som Stadsfysikus i Slesvig), Peter Cramer, Friederich Carl Sophus Rantzau, Ingwer Petersen (død 1787) og *Johannes Ewald*.

I samme Rækkefølge som Elevernes Navne anføres de Æmner, over hvilke de skulde holde Foredrag. Den næstsidst nævnte Elev skulde tale om den sande Guds frygt, den sidste, Ewald, havde den Opgave at forme sine Tanker til en Hyldest og Lykønskning til Majestæten. Aaret efter, 1758, optræde Eleverne i følgende Orden: Valert, Brødrene Preusser, Cramer, *Ewald*, Thomas Thomsen, Johann Detlev Geuder, Rantzau, Bendixen, Joachim Friedrich Schildknecht (død 1787 som Sekr. i tyske Kancelli), Johann Gotfried Carl Fecht, Peter Süncksen Daniels, Ingwar Richter; i Indbydelsesskriftet nævnes ikke Titlerne paa de forskellige Themata.

Omkring Kraffts Skoleprogram for 1759, vedrørende Jesuiternes Voldsherredømme i Portugal i Modsætning til de lykkelige

¹) I A. Halling, Beiträge zur Familiengeschichte des Geschlechts Halling, Glückstadt, 1898, 40, 65, siges, at Brødrene Johan Leonhard Callisen (1738 – 1805), Generalsuperintendent i Holsten, og Heinrich Callisen (1740 – 1824), den bekendte Læge, i Aaret 1753 sattes i Domskolen i Slesvig, den ældste forlod Skolen 1756, den yngste 1755.

Tilstande i Danmark under en vis og mild Hersker, gruppere Elevernes Taler sig. Af Talere nævnes denne Gang Valert, Thomsen, Rantzau, Bendixen, Schildknecht, Fecht og Daniels.

Den første Taler behandlede Æmnet om Skolernes Nødvendighed og Nytte, den anden Themaet: Frygt Gud, ær Kongen som første Grundlag for den lutherske Skole; den tredje og fjerde: Nogle for Staten saare skadelige Læresætninger i visse Religioner og Sekter overhovedet og i Særdeleshed Jesuiternes højst fordærlige Grundsætninger, den femte vil fremføre og med faa Ord fortolke Johannes Cambiltons Tale om Jesuiternes Studier, deres Forvildelser og blodige Anslag. Johan Cambilton (sic) var en tysk Polemiker, udgaaet fra Jesuiterkollegiet i Gratz, og udgav anonym 1608 en relatio de studiis Jesuitarum, der fremkaldte en Replik af Jacques Greber (1609). Andre Elever behandlede det i Portugal stedfundne Kongemord, den første ciceronianske Tale anvendt paa Jesuiten Molagrides, en tysk Ode med Titlen Der Verräter des Vaterlandes ein Unmensch, en Samtale i tyske Vers om de danske Landes Lyksalighed, til Slut en Tak til alle Tilhørerne.

Man tør med temmelig Vished slutte, at adskillige af de fra Tid til anden i Skolen fremsagte tyske og latinske Lejlighedsdigte, som nu ikke mere kjendes, have været forfattede af Ewald, endnu tillod hans „brusende Sjæl“ ham ikke „at besynge Helte“. Fra sit trettende Aar af, siger han selv, maatte han, ikke af frit Valg, men efter sin ene Lærers (Kraffts) Befaling forfatte adskillige smaa tyske Poesier, der forskaffede ham Ry af en god Versemager og som flere Aar senere omtaltes af Kjendere med Bifald. Han skrev et Stykke med Titlen Pantomimen, som han deklamerede offentlig, Nytaars- og andre Lejlighedsvers, „fordi han maatte“ og som man roste. De latinske Vers skrev han efter sin egen Bekjendelse, Ord for Ord ud af Virgil og Horats, istrøet med dunkle mythologiske Ord, som Læseren ikke kunde forstaa uden Hjælp af Lexikon.

Naar han trods alt dette kom til Universitetet med et mangelfuldt Begreb om Digtekunsten, vil han dog ikke tilskrive sine

Lærere Skylden, hvis store Indsigt og sunde Smag han udtrykkelig fremhæver.

I Sommeren 1758 forlod han den skumle Skole i den ærværdige Kongeby ved Slien med dens endeløs lange Husrække, for at indstille sig til Examen artium ved Kjøbenhavns Universitet. (Sluttet).

Spørgsmaal og Svar.

Spørgsmaal 1.

Christian Febiger, som deltog i Revolutionskrigen i Amerika i det 18de Århundrede som Officer (Oberst) og efter Krigen nedsatte sig i Philadelphia, blev valgt til Statskasserer for Staten Pennsylvania, i hvilket Embede han døde den 20de Septbr. 1796 i Philadelphia, — var født på Fyen i 1746 og var en Søn af John Febiger, som var den yngste af 3 Brødre. Christian Febiger blev forældreløs, da han var 16 År gl., fik militær Uddannelse, kom fra Danmark til St. Croix, hvor en Onkel af ham var Guvernør, og fra Vest-Indien kom han til Amerika i 1772. Han blev i Philadelphia (1777) gift med Elisabeth Carson (død 1817), en Kvinde af skotsk Herkomst. Ægteskabet var barnløst, men gennem hans Adoptiv-Søn, Christian Carson Febiger, er Febiger-Navnet forplantet til Nutiden og bæres af flere højere Officerer i den amerikanske Hær og Flaade. — Kan nogen af dette Tidsskrifts Læsere give Underretning om C. F.s Forældre? når og hvor han er født på Fyen? Navnet på hans Onkel på St. Croix? En Efterkommer af en anden af de 3 Brødre lever og er i Forretning i Antwerpen. Han ejer Slægtens Stamtavle, men hans Navn og nærmere Adresse er mig ukendt. Det bemærkes, at Slægten her i Amerika holder bestemt på, at Navnet er Febiger, ikke Fibiger.

P. S. Vig

Trinity Seminary, *Blair*, Nebraska
U. S. North-America.

2.

Lars (Lauritz) Smith, f. i Aarhus stift (muligens Aalborg), 29de august 1757, kom til Norge 1769 og nedsatte sig som købmand i Christiania. Han nævner som sine forældre: studiosus, degn og kgl. skoleholder Jacob Smith og Anne Maria Smith f. Prang.

Kan nogen sige mig noget om disse to sidste personer, vil jeg være meget taknemmelig.

Frk. Magnhild Michelsen, Hægdehaugsveien 36, Christiania.

3.

Christian Westergaard, Kjøbmand paa Bragernæs, g. $\frac{9}{7}$ 1766 med Christine Trulsdatter Tofte, døde paa Bragernæs $\frac{9}{7}$ 1799 og opgives da at være 71 aar gammel. Naar og hvor fødtes Chr. W.? og hvem var hans forældre og bedsteforældre?

4.

Var Anne Cathrine Lund, g. omkring 1715—1720 med Hans Sahlgaard, købmand og skipper paa Strømsøe, en datter af Peder Andersøn Lund, tiendeskriver og skibsmaaler i Drammen?

Dr. philos. Thv. Heiberg,
Wergelandsveien 3, Christiania.